

Pauls STRADIŅŠ

1896—1958

Ārsts, zinātnieks, docētājs

Izcils ķirurgs. Latvijas medicīnas vēsturē palicis kā veiksmīgs, aktīvs un nenogurdināms Rīgas pilsētas 2. slimnīcas (vēlāk Republikas klīniskā slimnīca, tagad Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca) ķirurgs un vadītājs. Īpaši nopelni onkoloģijas, asinsvadu ķirurģijas, plaušu torakālās ķirurģijas attīstībā Latvijā. Profesora ķirurģiskās intereses bija ļoti plašas. Savas ķirurga gaitas sācis Kara medicīnas akadēmijā Petrogradā ar plašiem zinātniskiem pētījumiem par franču ķirurga R. Leriša operācijām. Pētniecības nolūkā licis veikt sev pleca artērijas operāciju.

Pauls Stradiņš dzimis 1896. gada 17. janvārī Viesītē. Mācījies vietējās pagastskolās, Jēkabpils tirdzniecības skolā, Dubultu privātgimnāzijā, Rīgas Aleksandra ģimnāzijā, ko 1914. gadā beidzis ar izcilību. No 1914. līdz 1919. gadam studējis Kara medicīnas akadēmijā Petrogradā. Tas bija Pirmā pasaules kara laiks, un Krievijas medicīnas zinātnē nodarbojās galvenokārt ar kara medicīnu. Arī P. Stradiņš līdztekus studijām strādāja par praktikantu krievu armijas ķirurģiskajās lazaretēs. Pirmie P. Stradiņa zinātniskie darbi bija veltīti kara traumām, centrālo un perifērisko nervu bojājumiem un to vēlinājām komplikācijām. Pētījumu mērķis bija palīdzēt karā cietušajiem. Pie tam Pauls Stradiņš piedalījies pirmajos asins pārliešanas pētījumos Krievijā, arī pirmajā sekmīgajā asins pārliešanā.

Jau no studiju gadiem Pauls Stradiņš iezīmējās kā zinātnieks, kas vienlaikus ar praktisko darbu īpaši iedziļinājās slimību etioloģijas un patoģenēzes jautājumos. 1923. gadā P. Stradiņš aizstāvēja doktora disertācijas darbu "Perifērisko nervu bojājumi un to ārstēšana".

1927. gadā Rīgā viņš aizstāvēja otru disertācijas darbu "Par tā saucamās *gangraena spontanea* etioloģiju, klīniku un terapiju", kas 1928. gadā saņēma Kultūras fonda prēmiju. P. Stradiņš tika ievēlēts par Latvijas Universitātes (LU) Vispārīgās ķirurģijas katedras vadītāju (1928), bet 1933. gadā — par profesoru.

Profesora zinātniskās intereses bija ļoti daudzpusīgas. Viņu interesēja medicīnas un humānisma, ārstu un sabiedrības audzināšanas, kultūras jautājumi un medicīnas vēsture. Pauls Stradiņš sarakstījis vairāk nekā 80 zinātnisku darbu, kas publicēti krievu, latviešu, vācu, angļu, poļu, somu, lietuviešu un armēņu speciālajos izdevumos. Profesors izveidojis apjomīgu trīsdesmitu darbu izlasi, kas, tiesa, izdota pēc viņa nāves 1963.—1965. gadā.

No 1931. līdz 1941. gadam Pauls Stradiņš bija Rīgas pilsētas 2. slimnīcas direktors, bet no 1944. līdz 1947. gadam — galvenais ārsts. Viņš sekmēja slimnīcas izaugsmi. P. Stradiņa vadībā slimnīcā tika ieviestas jaunas metodes, risināti nozīmīgi zinātnes un praktiskās ķirurģijas jautājumi, pilnīgota ķirurģiskā tehnika, sekmēti tādi tolaik jauni virzieni kā onkoloģija, asins pārliešana, sirds un asinsvadu ķirurģija, plaušu ķirurģija, anestezioloģija un reanimatoloģija, ķīmijterapija. P. Stradiņš 1939. gadā rosināja sākt

jauna slimnīcas sešstāvu korpusa būvniecību, ko kara un pēckara grūtību dēļ pabeidza tikai 1957. gadā.

Profesors 1939. gadā nodibināja Latvijā pirmo vēža slimnīcu, tajā pašā gadā — tagadējo Paula Stradiņa Veselības un sociālās aprūpes koledžu. Pauls Stradiņš bija pirmais Latvijā, kurš sāka izmantot konservētās asinis. Profesors 1941. gadā nodibināja Republikānisko asins pārliešanas staciju.

Sarežģīta situācija izveidojās 1944. gadā. Vāciešiem atkāpjoties, bet sarkanajai armijai iebrūkot Latvijā, daudzi latvieši baidījās no lielinieku represijām devās bēgļu gaitās ar kuģiem uz Vāciju vai zvejas laivās uz Zviedriju. Aizbrauca arī liela daļa Medicīnas fakultātes mācībspēku, Rīgas pilsētas 2. slimnīcas ārstu. Izdevība aizbraukt bija arī Paulam Stradiņam, bet viņš palika, jo slimnīcā bija tik maz personāla, ka kādam bija jāpaliek. Šajā laikā viņš nereti bija vienīgais ķirurgs ar milzīgu slodzi.

Medicīnas fakultāte savu darbu nepārtrauca. Profesors Stradiņš lasīja lekcijas ne tikai visās ķirurģijas specialitātēs, bet arī dažus citus kursus. Saglabāja Latvijas medicīnas skolas tradīcijas un zinātnisko domu. Viņa darbību lielinieki nosauca par buržuāziski nacionālistisku. Par savu godprātīgo attieksmi pret slimniekiem un studentiem, pret medicīnu un zinātņi profesors Pauls Stradiņš tika atcelts no fakultātes dekāna amata, publiski kaunināts.

Un tomēr — par spīti represijām un Rīgas Medicīnas institūta vadības nelabvēlībai — arī pēckara posmā profesora Paula Stradiņa veikums bija dižens. Viņš bija viens no pirmajiem Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenajiem locekļiem (akadēmiķiem, no 1946), izveidoja LPSR Zinātņu akadēmijas Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūtu (1946) un līdz 1951. gadam bija tā direktors.

Pauls Stradiņš ir modernās ķirurģijas skolas pamatlicējs Latvijā. Vadījis LU Vispārīgās ķirurģijas katedru (1928—1944), Latvijas Valsts universitātes (vēlāk Rīgas Medicīnas institūta; tagad — Rīgas Stradiņa universitāte) Fakultātes ķirurģijas katedru (no 1944). Pauls Stradiņš bija lielisks pedagogs un lektors, viņš prata studentos radīt entuziasmu, apzinīgumu un izturību.

Nežēlojot enerģiju, laiku un personiskos līdzekļus, Pauls Stradiņš savāca unikālu kolekciju, uz kuras pamata 1944. gadā tika izveidots muzejs, kas patstāvīgas valsts iestādes statusu ieguva 1957. gadā. Kopš 1961. gada muzejs darbojas Antonijas ielā 1 Rīgā. Mūsu dienās Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs ir viens no ievērojamākajiem sava profila muzejiem pasaulē.

Pauls Stradiņš nodibinājis un vadījis Vēža apkarošanas biedrību, Veselības veicināšanas biedrību, Latvijas PSR Ārstu biedrību, Latvijas Ķirurgu zinātnisko biedrību, Latvijas Medicīnas vēstures zinātnisko biedrību un Latvijas Onkologu zinātnisko biedrību.

Miris 1958. gada 14. augustā Rīgā, apbedīts Meža kapos. 1958. gadā Republikas klīniskajai slimnīcai un Medicīnas vēstures muzejam tika piešķirts Paula Stradiņa vārds.

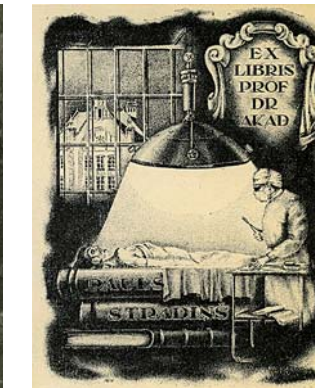
Rīgas pilsētas 2. slimnīcā (tagad Paula Stradiņa Universitātes klīniskā slimnīca). Galvenais ārsts, klīnikas vadītājs un ķirurgs Pauls Stradiņš. 50. gadu vidus

Studiju biedri — ķirurgi. Pauls Stradiņš kopā ar vēlāko padomju armijas galveno ķirurgu Nikolaju Jelanski, tam 1926. gadā caurbraucot viesojoties Rīgā. P. Stradiņš tērpiet Latvijas armijas uniformā

Baltijas medicīnas dzīves apvienotājs un organizators. Pauls Stradiņš kopā ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas ārstiem 1938. gadā. Pirmais no kreisās Pauls Stradiņš, trešais — Jēkabs Alksnis, sestais — Aleksandrs Bieziņš

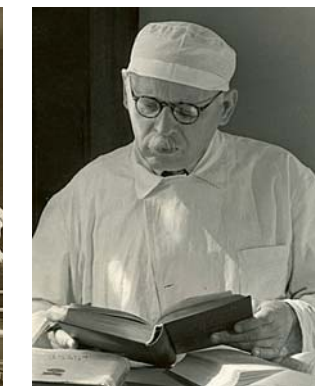
Paula Stradiņa grāmatzīme (mākslinieks A. Jupatovs, 1958)

Kristaps Rudzītis un Pauls Stradiņš Kīlē 1930. gadā. Kristaps Rudzītis 1929. un 1930. gadā kā stipendīants strādāja Heinriha Šādes koloidķīmijas laboratorijā Kīlē Vācijā un bija biežs viesis pie Paula Stradiņa mātesbrāļa, kas bija inženieris Kīles kuģniecībā. Attēls: K. Rudzītis un P. Stradiņš

Medicīnas vēsturnieks, Medicīnas vēstures muzeja izveidotājs. Nežēlojot enerģiju, laiku un personiskos līdzekļus, Pauls Stradiņš savāca unikālu kolekciju. P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja pirmsākumi Rīgas pilsētas 2. slimnīcas foajē datējami jau ar 1930. gadu

Daudzpusīgs zinātnieks. Pauls Stradiņš sarakstījis vairāk nekā 80 zinātnisku darbu, kas publicēti specializētos žurnālos daudzās pasaules valstīs

1. maija gājienā Rīgā 50. gadu sākumā. Gājienā iet profesori Arvids Kalniņš (pirmais no kreisās), Pauls Stradiņš un Solomons Hillers (V. Rīdzenieka foto)

Izcils ķirurgs un docētājs. Pauls Stradiņš operē. Kopā ar viņu operējot, ķirurģijas pamatus apguvuši vai specialitātē papildinājušies gandrīz visi 20. gadsimta 40. un 50. gadu Latvijas ķirurgi

Izcils medicīnas organizators pie sava rakstāmgalda Rīgas pilsētas 2. slimnīcā. Otrajam pasaules karam beidzoties, daudzi latviešu ārsti devās bēgļu gaitās. Paulam Stradiņam nācās ne tikai vadīt Fakultātes ķirurģijas katedru un Medicīnas fakultāti Latvijas Universitātē, bet arī vadīt slimnīcu un ļoti daudz operēt

"Vajadzīgs liels ideālisms, lai būtu par ārstu. Un tieši tādēļ ārsta arods jau kopš gadu simtiem, kopš Homēra un Hipokrata, stāvējis augstu, ārsti uzlūkti kā likteņa svaidīti cilvēki. Medicīna no cilvēka daudz prasa, bet arī daudz dod." (P. Stradiņš)